

Slava deșartă și Slava adevărată la Sfântul Ioan Gură de Aur

1. Slava omenească și cea care vine de la Dumnezeu

„Unde sunt acum cei care se plimbau țănoși prin agora, plini de orgoliu, însoțiți de o suită numeroasă, acei oameni îmbrăcați cu haine de mătase, mirosind a parfum, hrânind paraziți, ținându-i mereu la teatru, unde le este ostentația?”¹.

Sfânta Scriptură a legat slava de valori creștine și morale. Dumnezeu este singurul fundament adevărat al slavei². Deci slava este „deșartă” atunci când caută răsplata virtuților în viața oamenilor. Slava deșartă crește o dată cu progresul virtuților, risipind valoarea lor³. „Când dorim să ne concentrăm asupra operei unui autor, fie el romancier, teolog sau filosof, ar fi bine să discernem ideile la care revine cu plăcere. Această metodă de abordare nu este numai un procedeu obișnuit, ci se sprijină pe un simplu fapt psihologic: întotdeauna avem un număr redus de intuiții la care revenim fără oprire și care le permit celorlalți să ne cunoască gândirea. Studiul Părinților nu scapă de această lege; astfel se dovedește a fi necesară descoperirea marilor articulații ale operei pentru a putea realiza ce au ei mai interesant să ne transmită. Această muncă de analiză, întotdeauna necesară, pare să impună mai mult încă atunci când abordăm un autor ca Sfântul Ioan Hrisostom”⁴.

Într-adevăr, oricine încearcă să ia cunoștință de scrierile Sfântului Ioan se găsește foarte repede descumpănit: de unde să înceapă? Ce metodă să folosească? Care idei să fie delimitate de preferință? În fine, cum să nu te îneci în această vastă creație inspirată de Duhul? În fața acestei dificultăți, complexități și uneori neputințe, trebuie să subliniem faptul că cunoașterea ideilor cheie ale lui Ioan Gură de Aur ar fi foarte utilă pentru ghidarea lecturii sale. Din păcate, dacă posedăm nenumărate monografii – și acelea apusene și incorecte nu de puține ori – despre Sfântul Ioan, nu același lucru se poate spune despre studiile dogmatice și spirituale asupra marilor teme ale operei sale care sunt încă mult prea puține. Fără a ne propune și fără a avea pretenția de a face aici inventarul învățăturilor sale teologice, am dori să ne aplecăm asupra uneia dintre ele: slava deșartă⁵.

Înainte să evidențiem importanța slavei deșarte, e bine să explicităm, pornind de la vocabular, noțiunea însăși de „slavă”: „Moartea și viața, *slava* și obscuritatea, durerea și plăcerea, bogăția și sărăcia, iată de ce au oamenii parte deopotrivă; sunt lucruri care nu ne aduc nici onoarea, nici dezonoarea, și prin urmare nu sunt nici bune, nici rele”⁶. Este ușor de recunoscut inspirația stoică a acestui pasaj, atât prin factura sa cât și prin conținutul său. Ioan Hrisostom ar putea să-i fie autorul, cu condiția de a-i scoate totodată referirea la slavă. Contrar lui Marc Aureliu, el a considerat-o ca fiind o realitate deloc „indiferentă”. Trebuie să ne amintim de locul important pe care slava îl ocupă în cadrul gândirii grecești: „Toată viața morală a Antichității se bazează pe slava pe care o faptă bună o aduce celui care a făcut-o. Dacă cuvântul slavă (*δόξα*) este unul dintre cele mai uzuale din vocabularul grecesc, acela de

¹ Lui Teodor, *tratat*, 9, SC 117, p. 124, l. 15-19.

² Ps. 62.

³ Sf. Ioan Scărarul, *Scara* 22, PG 88, 949 a.

⁴ Francis Leduc, „Le thème de la vaine gloire chez saint Jean Chrysostome”, p. 3.

⁵ După cum se va observa, vom cita cel mai adesea omiliile la Evanghelia după Matei, care au fost scrise în 390. De fapt, am căutat să degajăm din acest comentariu tema slavei deșarte. Totuși, nu ne vom limita la investigarea acestei opere, după cum o arată numeroasele trimiteri și citate extrase în alte părți.

⁶ Marc-Aureliu, *Meditații*, II, 11, 6 (traducere E. Bréhier, Stoicii, colecția „Pleiada”)

κενοδοξία (ambitiția, trufia) dobândește, în limba Părinților, o importanță pe care nu a mai avut-o niciodată. Cu atât cu cât δόξα formează, pentru un păgân, atmosfera în care îi place să trăiască, cu atât κενοδοξία este, pentru un creștin, ispita de care trebuie să fugă înainte de toate”⁷.

Această remarcă generală se aplică în mod special la Sfântul Ioan Gură de Aur. Preot, apoi episcop, el nu putea face abstracție de această noțiune dobândită din lectura Anticilor și prin contactul cu Libaniu. Dar Ioan Gură de Aur era un creștin desăvârșit, credința și teologia sa obligându-l să facă o distincție clară – ar fi încă mai potrivit să vorbim despre o opoziție radicală – între slava umană și cea care vine de la Dumnezeu⁸. Să nu tragem concluzia că în planul vocabularului diferența este întotdeauna marcată, pentru că în multe alte locuri, δόξα desemnează ori prima noțiune de slavă, ori a doua. Dar de multe ori – și atunci când contextul nu lasă să planeze niciun echivoc asupra conținutului real al cuvântului – lui Ioan Gură de Aur îi face plăcere să aducă unele precizări. Fără a da trimiteri exacte – ele sunt foarte numeroase – să observăm numai principalele denumiri pe care le utilizează.

Slava care vine de la Dumnezeu este autentică (αληθής), solidă (βεβαία), de neclintit (ακίνητος), veșnică (αθάνατος). Cum ea vine din cer (ἐκ των ούρανων), ea are o durată veșnică (διδαιωνίζουσα), fiind în același timp o slavă viitoare (δόξα μέλλουσα), „adevărata frumusețe ce se contemplă în Duhul”. Cât despre slava omenească, ea este superficială (διάκενος, κενή), instabilă (άστατος), fără nicio soliditate (ου βεβαία), nicio durată (ού μόνιμος), frivolă (μάταια) și fără valoare (ουδαμινή). Este o slavă legată de această viață (ή παρούσα, ή δόξα του παρόντος βίου) și care are prin urmare toată fragilitatea lucrurilor omenești (ή των ανθρώπων δόξα, ή δόξα ή ανθρωινή).

Pe lângă larga utilizare a adjectivelor, Ioan Hrisostom folosește și multe substantive atunci când vorbește despre slava deșartă. Iată-le pe cele mai folosite: κενοδοξία, φιλοτιμία, επίδειξις, τιμή. Se găsesc mai rar: τύφος, υπεροψία, φαντασία, δοξομανία. Multe dintre aceste substantive sunt de multe ori cuplate astfel: φιλοτιμία și επίδειξις⁹, φιλοτιμία și δόξα¹⁰, τιμή și δόξα¹¹, τύφος și κενοδοξία¹² și φαντασία¹³. Pentru a fi cât mai exacti posibil, să semnalăm și utilizarea λαμπρός, adjectiv care îl desemnează în mod normal pe omul care se bucură de adevărata slavă¹⁴ și a verbelor care corespund substantivelor επίδειξις și δόξα, primul desemnând slava omenească, al doilea păstrând în schimb cele două sensuri posibile, la fel ca și substantivul δόξα.

Mai rămâne un ultim cuvânt adesea utilizat: απόνοτα. În primă instanță, nu înțelegem de ce să-l semnalăm aici: orgoliul nu este oare o patima care diferă în mod sensibil de slava deșartă? În fond, Ioan Hrisostom nu pare să distingă în mod clar între cele două realități; textele în care απόνοτα și κενοδοξία apar juxtapuse singure¹⁵ sau chiar și în interiorul unor

⁷ A. M. Malingrey, *Scrisori către Olimpiada*, introducere, SC, p. 13. cf. și: A.J. Festugière, *Sfințenia*, Paris, 1942, p. 34: „În climatul gândirii grecești, gustul pentru slavă, δόξα, merge mână în mână cu gustul de excelență, αρετή”.

⁸ În multe alte texte, se pot vedea câteva exemple ale acestei opoziții în pasajele următoare: *La Geneză*, Omilia 5, 6, PG 53, 53-54; *La Romani*, Omilia 14, 9, PG 60, 536 d; Omilia 17, 4, PG 60, 570 ab; *La II Timotei*, Omilia 4, 3, PG 62, 621 d; *La I Corinteni*, Omilia 29, 6, PG 61, 249 a.

⁹ *La Matei*, Omilia 6, 5, PG 57, 69 b; Omilia 71, 3, PG 58, 665 c.

¹⁰ *Lui Teodor*, scrisoare, 5 SC 117, p. 72, 1. 22.

¹¹ *La Matei*, Omilia 64, 2, PG 58, 611 a. Aceste cuvinte se găsesc de multe ori la plural: *La Matei*, 1, 2, PG 57, 16 b.

¹² *La Matei*, Omilia 15, 9, PG 57, 235 c.

¹³ *Lui Teodor*, tratat, 9, SC117, p. 124, 1. 16 și 19.

¹⁴ *La Matei*, Omilia 4, 11, PG 57, 53 b.

¹⁵ *La Matei*, Omilia 32, 8, PG 57, 388 a; Omilia 58, 3, PG 58, 570 a; Omilia 58, 5, PG 58, 573 a; *La I Corinteni*, Omilia 11, 2, PG 61, 90 b.

liste mai lungi¹⁶: „Slava deșartă și nesăbuinta sunt alte forme de beție, și încă mai groaznice decât beția. Căci cel care este prins în aceste patimi își pierde, ca să spunem așa, până și luciditatea percepțiilor, și nu este nici el mai puțin marcat decât nebunii: în fiecare zi este devorat de aceste patimi fără să-și dea seama, până când, adâncit în străfundurile patimii, se înecă în rele incurabile”¹⁷.

Am tradus mai sus prin *απόνοτα* orgoliu. În fond, ar fi mai corect să vorbim de o absență a rațiunii. Cuvântul este cu atât mai puternic cu cât grecii acordau un loc întâi inteligenței, *νοῦς*. Astfel frecvențele apropieri între acest cuvânt și deșertăciune ni se par sugestive pentru a capta gravitatea pe care o dobândește slava deșartă în ochii lui Ioan Hrisostom. În aceste texte, el respinge distincția tradițională dintre deșertăciune și orgoliu. Să înțelegem: în loc să vedem un sens estompat în folosirea *απόνοτα*, din contră, trebuie să ajungem la concluzia că slava deșartă este utilizată ca sinonim al nesăbuintei.

Pentru a rămâne în limitele subiectului, nu vom aborda în mod direct celelalte patimi pe care Sfântul Ioan Gură de Aur le denunță în mod special, ca mânia, desfrâul și iubirea de bogății. Cu toate acestea, este necesar să începem cu un mic studiu comparativ între aceste patimi și slava deșartă pentru a reliefa mai bine locul pe care Sfântul Ioan i-l atribuie. Mai multe texte o așează fără nicio nuanțare deasupra altora. Slava deșartă este cea mai tiranică patimă¹⁸, mai vătămătoare decât lăcomia¹⁹, iar tirania pe care o impune este cel mai dificil rău de depășit²⁰.

Este adevărat că aceste afirmații peremptorii trebuie să fie întotdeauna întâmpinate cu prudență. De fapt, nu este deloc dificil să găsim multe afirmații ce par a fi în contradicție în opera lui Ioan Hrisostom, dacă ne raportăm în mod strict și ad literam la numeroase pasaje, fără a ține cont de ce este „fragmentar”²¹ în gândirea sa. Astfel, în alte locuri, Ioan Hrisostom numește dorința de a poseda mereu mai mult ca fiind cea mai puternică dintre toate patimile²². Observăm că aceste calificative la gradul absolut sunt distribuite în funcție de circumstanțe și nu își propun să aducă elemente unice și comune de soluționare.

Un indice mai susceptibil de a indica importanța atribuită fiecărei patimi este furnizată de listele faimoase ale *πάθη*. Analiza acestora revelă faptul că slava deșartă și bogăția sunt întotdeauna semnalate²³. Cât despre celelalte patimi care li se adaugă, observăm că acestea

¹⁶ *La Matei*, Omilia 40, 4, PG 57, 443 c; Omilia 89, 3, PG 58, 785 c; *Opt cateheze baptismale*, 5, 4, SC 50, p. 202.

¹⁷ *Opt cateheze baptismale*, 5, 6, SC 50, p. 203.

¹⁸ *La Matei*, Omilia 19, 1, PG 57, 273 c; Omilia 44, 1, PG 57, 465 cd.

¹⁹ *Celor care se opun vieții monastice*, 3, 6 PG 47, 357 c; *La Ioan*, Omilia 28, 3, PG 59, 166 b.

²⁰ *Către Stagir*, 3, 14, PG 47, 492 c; *La I Cor.*, Omilia 44, 3. PG 61, 377 a: Slava deșartă este cauza tuturor relelor.

²¹ Expresia este a lui A. M. Malingrey, în SC 103 (introducere, p. 32).

²² *La Matei*, Omilia 13, 4. PG 57, 212 c.

²³ Iată, drept ilustrări, câteva dintre aceste liste cu trimiterile lor:

- bogăție, slavă, putere: *Despre David și Saul*, 1, 2, PG 54, 699 a.
- bogăție, slavă, siguranță: *La I Cor.* Omilia 25, 4, PG 61, 211 a.
- bogăție, putere, slavă: *La psalmul*, 142, 6, PG 55, 456 a.
- dragoste de bogăție, de autoritate și de slavă: *La Efeseni*, Omilia 9, 3, PG 62, 73 b.
- bogăție, slavă, putere, onoare: *La statui*, Omilia 15, 3, PG 49, 157 b.
- bogăție, putere, autoritate, onoare: *La Evrei*, Omilia 9, 5, PG 63, 82 ab.
- putere, slăbiciune, slavă: *La Evrei*, Omilia 18, 2, PG 63, 136 cd.
- slăbiciune, bogăție, putere, slavă: *Despre feciorie*, 80, SC 125, p. 378 (1. 3-4).
- pântec, bogăție, slavă: *La Evrei*, Omilia 25, 4, PG 63, 178 a.
- slavă, bogăție, putere, slăbiciune: *Către Demetrie*, 9, PG 47, 409 c.

Avva Dorotei de Gaza scoate în evidență faptul că „toți Părinții ne învață că fiecare patimă vine fie din dragostea de slavă, fie din dragostea de bani, fie din dragostea de plăceri”: *Învățătura* 10 SC 92, p. 393 (nr. 131); cf. și: *Învățătura* 9 (p. 331) și *Învățătura* 13 (p. 417, nr. 145).

sunt căutarea plăcerii sau, adesea, chiar și dragostea de putere a cărei legătură cu slava deșartă este evidentă²⁴. Confruntarea textelor ne face să credem că setea de slavă și pofta de bani sunt într-adevăr cele mai grave patimi în ochii lui Ioan Hrisostom. Această impresie este de altfel confirmată de numeroasele dați în care Ioan Hrisostom grupează aceste două patimi, fără a menționa altele în mod explicit²⁵.

Este oare posibil să precizăm mai mult care este gândirea sa și să distingem pe care dintre cele două patimi o consideră de mai rău augur? Într-adevăr, ansamblul operei sale dă destul de clar impresia că îl preocupă dragostea de bani. Nu pentru că pasajele în care el vorbește de acest lucru sunt mai frecvente decât cele în care tratează slava deșartă, ci pentru că sunt mai virulente, adesea mai dezvoltate în plan social și de aceea atrag mai ușor atenția²⁶. Iată un text care arată bogăția ca fiind cauza slavei deșarte; este vorba de comentariul parabolei neghinei.

Sfântul Ioan Gură de Aur se întreabă de ce Hristos nu vorbește decât despre grija lumii și despre seducția bogăției²⁷. „Vorbind despre grija lumii și despre seducția bogăției, Hristos a instaurat principiul. Slava deșartă și toate celelalte patimi provin din această lume și din seducția bogăției, la fel ca și plăcerea, gelozia, lăcomia, *slava deșartă* și câte alte lucruri asemănătoare!”²⁸ Acest text este clar, iar altele care sunt la fel de clare, confirmă cu totul altceva: „Odată alungată departe boala slavei deșarte, Hristos vine să ne vorbească despre sărăcie. Nimic, în fond, nu predispune la dragostea pentru bogății ca și slava. Aceasta este motivația mulțimilor de sclavi, a trupelor de eunuci, a hergheliilor de cai împopoțonați cu aur, a meselor de argint și a altor lucruri și mai ridicole imaginate de oameni nu pentru a satisface o necesitate, nici cu scopul de a se bucura, ci pentru a se expune în fața mulțimii”²⁹.

După noi, acest al doilea text exprimă mai fidel concepția lui Ioan Hrisostom. Dar atunci, cum să explicăm înflăcărarea pe care o pune în slujba luptei împotriva dragostei de bani? „Insistența lui are o explicație destul de simplă, dacă avem grijă să ne amintim cine făcea parte din auditoriul lui Ioan. Este vorba de creștini puternic atrași de ispita bogățiilor, indiferent de nivelul lor social: deci, ei trebuiau puși în gardă urgent. Pe de altă parte, avariția închidea inima celor bogați vizavi de nevoile fraților lor mai săraci; ori, se știe cât de preocupat a fost Ioan Hrisostom de soarta acestor nefericiți”³⁰.

Astfel el se lansează de bunăvoie în lungi și captivante dezbateri în care dă ce e mai bun din el. În fine, creștinii care veneau să-l asculte nu trebuiau să fie toți sensibili la răul constituit de slava deșartă, patimă mult mai subtilă după cum observă Ioan Hrisostom³¹. Astfel ajungem să înțelegem raritatea acestor pasaje în care el o denunță îndelung. Dimpotrivă, acolo face aluzie în nenumărate rânduri, iar această frecvență discretă ni se pare a constitui un argument foarte serios pentru a demonstra că slava deșartă, chiar dacă nu este denunțată la fel de spectaculos ca și setea de bogății, ocupă un loc cel puțin la fel de important

²⁴ *La Geneză*, Omilia 9, 4, PG 54, 625 d; *La I Cor.* Introducere, PG 61, 12 a.

²⁵ *Lui Teodor*, scrisoare, 3 SC 117, p. 64, 60-62; *Împotriva celor...*, 3, 19, PG 47, 382 a; *La Matei*, Omilia 58, 4, PG 58, 571 b; *La Efeseni*, Omilia 21, 4, PG 62, 154 a; Omilia 22, 5 PG 62, 162 c; Omilia 24, 4, PG 62, 174 c; *Opt cateheze baptismale*, 8, 12, SC 50, p.254; *La Col.* Omilia 9, 2, PG 62, 363 a; *La Evrei*, Omilia 20, 2, PG 63, 145 bc; Omilia 24, 2 PG 63, 168 c.

²⁶ *La Matei*, Omilia 51, 6, PG 58, 518 b, c sau *La I Cor.* Omilia 9, 4, PG 61, 80-82. În acest ultim pasaj, Ioan Hrisostom inițiază o critică violentă împotriva avarilor. Nu există în opera sa pasaje atât de puternice care să denunțe „îndrăgostiții” de slavă omenească.

²⁷ Mat. 13, 22.

²⁸ *La Matei*, Omilia 44, 4, PG 57, 469 c.

²⁹ *La Matei*, Omilia 20, 2 PG 57, 288 d, 289 a. Vezi *La Ioan*, Omilia 28, 3, PG 59, 166 b; și: *La Statui*, Omilia 2, 5, PG 49, 39 d, 40 a.

³⁰ F. Leduc, *art. cit.*, p. 8.

³¹ *La Matei*, Omilia 41, 4, PG 57, 450 b.

în concepția lui Ioan Hrisostom. Să ne străduim să ne facem o idee mai clară despre această importanță prin prezentarea câtorva pasaje în ordine cronologică. În tratatul împotriva detractorilor vieții monastice (compus în 372-374), Ioan se oprește asupra pericolului homosexualității care amenință tinerii din Antiohia și denunță acest viciu într-o pagină foarte dură, de altfel unică printre toate scrierile sale³². Ioan Gură de Aur estimează totodată că unii se vor putea ține departe de aceste dezordini, dar nu întrevede, în schimb, nicio posibilitate de a rezista în fața seducției bogățiilor și a slavei deșarte³³. Aproximativ în aceeași epocă, în timpul primilor doi ani ai vieții sale monastice, îi scrie fratelui său Demetrie: „Nu numai că îi permitem slavei deșarte să își manifeste tirania asupra rugăciunilor noastre, a postitului nostru sau a milosteniilor noastre, ci ne supunem puterii ei în toate acțiunile noastre. Încă mai mult, ne supunem noi înșine nebuniei acestei sclave! Dar nu insist, pentru că este evident pentru toți”³⁴.

Cincisprezece ani mai târziu, după ce devenise deja un predicator faimos la Antiohia, Ioan Hrisostom afirma: „Slava deșartă este o patimă îngrozitoare și cu multe capete. Din cauza ei, unii îndrăgesc autoritatea, alții bogățiile, alții puterea. Ea ajunge să se infiltreze până și în pomană, post, rugăciuni, învățătură; numeroase sunt capetele acestei bestii feroce! Faptul că primii mai sus-menționați încearcă să caute slava în acest fel nu surprinde pe nimeni, dar ceea ce ni se pare ciudat și umple de lacrimi este căutarea de slavă în post și în rugăciune. În loc să ne cantonăm de aceste acuzații, mai bine să mergem mai departe și să vedem cum se poate scăpa de slava deșartă. Împotriva cui trebuie să ne pregătim lupta? Împotriva celor care își trag deșertăciunea din bogății sau îmbrăcăminte? Din porunci, învățătură sau artă? Din corp, din frumusețe, din aspectul exterior? Din cruzime sau din filantropie și pomană? Din răutate, moarte, sau după-moarte? Pentru că această patimă, după cum am mai spus, posedă o serie de tentacule, prelungindu-se dincolo de viața noastră”³⁵.

Aversiunea lui Ioan Gură de Aur împotriva slavei deșarte pare să se fi manifestat încă cu mai multă putere în timpul anilor de episcopat. Nectarie, predecesorul său pe scaunul din Constantinopol, era demult obișnuit cu luxul capitalei și se simțea în largul lui în fasturile curții imperiale. Dar Ioan înțelegea să rămână fidel idealului de viață ascetică și vocației de a fi episcop.

Astfel, încă mai mult decât în Siria, este șocat de complicitățile ipocrite pe care le constată, de această febră care îi împinge pe obișnuiții palatului să-și dorească să strălucească cu orice preț în ochii celorlalți. Conștientizarea devastărilor produse de slava deșartă se exprimă mai apoi în pasajele în care se ascunde cu greu indignarea dureroasă: cu ce scop să colecționezi cu frenezie obiecte de aur, de ce să-ți aduni excrementele în vase de argint³⁶ și să-ți dorești să te plimbi înconjurat de un număr mare de servitori? Ce de fum! Câtă deșertăciune!³⁷

Sfântul Ioan Gură de Aur nu se mulțumește totuși să denunțe slava deșartă sub aceste manifestări grosolane, ci o depistează sub o formă mai subtilă: creștinii se mărturisesc ca păcătoși, dar astfel de mărturisiri sunt foarte nesincere: „Tu, care te vorbești de rău până la exagerare, dacă nu auzi din gura altora complimentele care se fac oamenilor de bine, te superi. Vezi că te amuzi atunci când nu ai motive să te amuzi. Ei da, refuzăm laudele în dorința de a obține alte laude, pentru ca să primim mai multe complimente, pentru ca să fim admirați mai

³² *Împotriva...*, 3, 8, PG 47, 360 d, 361 a.

³³ *Ibidem.*, 3, 8, PG 47, 362 d, 363 a.

³⁴ *Către Demetrie*, 4, PG 47, 400 b.

³⁵ *La Matei*, Omilia 71, 2, PG 58, 664 c.

³⁶ *La Corinteni*, Omilia 7, 5, PG 62, 349 d, 350 a.

³⁷ *La Evrei*, Omilia 28, 4, PG 63, 198 a.

mult. Astfel, atunci când nu acceptăm complimentele este pentru a sublinia că nu o facem. Toate acestea sunt pentru *slavă*, nu pentru adevăr. Atunci, totul e zadarnic, nu există scăpare. De aceea vă îndemn să vă depărtați de mama tuturor relelor, slava deșartă, și să căutați ceea ce îi place lui Dumnezeu, pentru ca să intrați în posesia fericită a binefacerilor viitoare, să ajungeți la Iisus Hristos, Domnul nostru”³⁸.

Să cităm în sfârșit câteva extrase dintr-un lung pasaj în care Ioan, din ce în ce mai conștient de intrigile care se încheagă printre cei responsabili de Biserică, denunță încă o dată slava deșartă, zugrăvind un tablou foarte sumbru al situației: „Iată ce face lumea să fie lipsită de sens, inundând Biserica cu o infinitate de probleme. Atunci când vânturi contrare se abat puternic asupra unui port liniștit, acesta devine mai periculos decât orice stâncă aflată sub nivelul mării și decât orice strâmtoare; la fel ca și dragostea de *slavă* când se instalează: întoarce totul, bulversează totul... Dar nu este de ajuns, aceasta ne face să ajungem la o imagine mai sclipitoare. Această Biserică... este construită din aur, din argint, din pietre prețioase. Aurul a fost semănat acolo în profunzime. Oh! Lacrimi amare! Totul a fost ars de acest tiran numit slavă deșartă; această flacăra devorează totul și nimeni nu-i devine stăpân... Acest lucru i s-a întâmplat și Bisericii. Totul este prada focului. Căutăm onoruri printre oameni și ne consumăm pentru slavă. Totul este bulversat, distrus. Respingându-l pe Dumnezeu, am devenit sclavi ai «cinstei». Ne este imposibil de acum înainte să ne reluăm vasalii: aceeași febră ne-a cuprins, trebuie să ne îngrijim și noi, după cum Dumnezeu a stabilit să avem grijă unii de alții. *Ce nădejde de mântuire ne rămâne când până și medicii au nevoie de o mână de ajutor din partea celorlalți?* Nu fiți deci surprinși dacă vă recomand să faceți mai mult ca și ninivienii. Nu mă limitez la a vă predica postirea, ci vă indic mai degrabă remediul care a redresat această cetate ce se clatină: Atunci Dumnezeu a văzut faptele lor cele de pocăință, că s-au întors din căile lor cele rele. Și i-a părut rău Domnului de prezicerile de rău pe care li le făcuse și nu le-a împlinit (Iona, 3,10). Să facem cu toții la fel. Să renunțăm la dragostea de bogăție, de slavă, să Îl rugăm pe Dumnezeu să ne întindă mâna și să ridice membrii căzuți”³⁹. După ce am trecut în revistă aceste texte, înțelegem numeroasele afirmații categorice care sunt presărate în opera lui Ioan Hrisostom: slava deșartă ne face să acționăm sub influența ei⁴⁰, suntem cu toții supuși sclaviei ei⁴¹, pentru că încercăm să ne facem remarcăți prin fiecare dintre faptele noastre⁴². Pe scurt, „rasa umană, luată în ansamblul ei, este deșartă, iar sexul feminin cu atât mai mult”⁴³.

2. Slava deșartă, obstacol în relațiile frățești

După ce am văzut locul central ocupat de slava deșartă, e bine să cercetăm explicațiile acestui fapt. Se pare că Ioan Gură de Aur s-a arătat întotdeauna sensibil la influența funestă jucată de această patimă în relațiile umane: „nimic nu se opune atât de mult milosteniei fraterne decât orgoliul”⁴⁴. Căutarea slavei deșarte ne ridică împotriva aproapelui nostru⁴⁵,

³⁸ *La Evrei*, Omilia 27, 5, PG 63, 191 a, 192 a.

³⁹ *La Efeseni*, Omilia 10, 2-3, PG 62, 77 ab, 78 a, 78 d, 80 a.

⁴⁰ *La Evrei*, Omilia 28, 5, PG 63, 198 c.

⁴¹ *La Efeseni*, Omilia 13, 4, PG 62, 100 a; *La Evrei*, Omilia 21, 1, PG 63, 149 b.

⁴² *La Ioan*, Omilia 47, 3. PG 59, 266 c; *La II Cor.* Omilia 5, 3. PG 61, 431 d.

⁴³ *Cum să observăm fecioria*, în „Noua colecție de texte și documente”, Paris, 1955, p. 118, 1. 18-19.

⁴⁴ *La Matei*, Omilia 59, 5, PG 58, 590 a.

⁴⁵ *La Matei*, Omilia 62, 5, PG 58, 602 c.

provoacă ruperea prietenilor⁴⁶ și ne închide inima în fața nenorocirilor săracilor lângă care trăim și pe care-i privim cu dispreț: „Ce iertare merită acei negândiți care se îmbracă cu multă moliciune și a căror preocupare majoră este să se acopere cu fire produse din viermi de mătase! A fi copleșiți de confuzie, a se teme și a se cutremura: acestea ar trebui să fie sentimentele oricărui om care se acoperă astfel, fără a avea nicio necesitate sau nevoie care să-l constrângă. Moliciunea și slava deșartă sunt cele care comandă această atitudine: vrem să ne *facem admirați* de cei care trec prin spațiile publice. Dar cel care are aceeași natură ca și voi nu are nici măcar o haină cu care să-și acopere umerii”⁴⁷.

Astfel slava deșartă dezvoltă reacții de avariție, dar se poate întâmpla și ca ea să dezlege pungile, fără ca săracii să profite câtuși de puțin. Iată un astfel de text sugestiv, care poate că nu și-a pierdut întreaga valoare de actualitate: „Biserica nu este nici un butic în care se topește aur, nici un atelier de făurit monezi, ci o adunare de îngeri! Vreți să onorați trupul lui Hristos? Nu-l disprețuiți când e gol. Nu-i arătați onoarea, oferindu-i numai veșminte de mătase, și mai mult, nu-l disprețuiți în afara bisericii când este pătruns de frig din cauza goliciunii. Cel care a spus: «Iată trupul meu» și care ne garantează această realitate prin cuvântul său, a mai spus: «M-ați văzut suferind de foame și nu mi-ați dat să mănânc» și «Ceea ce i-ați refuzat unuia dintre săraci, mi-ați refuzat de fapt mie»... *Să învățăm deci să filozofăm și să-L onorăm pe Hristos în modul în care El vrea*. Când vrem să onorăm pe cineva, cea mai plăcută onoare pe care i-o putem aduce este cea pe care acea persoană și-o dorește, nu pe cea care ne-o dorim noi... Cinstiți-L cu acea onoare pe care El însuși a propovăduit-o, cheltuind averile pentru a-i ajuta pe săraci. *Dumnezeu nu are nevoie de calicii de aur, ci de suflete de aur!* Prin aceste cuvinte, nu vă interzic să aduceți ofrande bisericii, dar consider că pomana trebuie să le însoțească și să le preceadă. Dacă Dumnezeu acceptă ofrandele, El primește cu mai multă plăcere pomana. Ofrandele aduse bisericii nu sunt de folos decât donatorului, dar ceilalți au de câștigat încă mai mult de la cei care le primesc. În cazul celor dintâi, *căutarea onororilor* poate să fie un pretext al cadoului, iar pe de altă parte, totul este filantropie și pomană. La ce folos să ai o masă plină de cupe de aur în cinstea lui Hristos când El moare de foame? Ajutați-l mai întâi în sărăcia Lui și abia apoi împodobiți-vă masa cu ce vă va rămâne. Îi veți dărui o cupă de aur, dar nu-I veți da nici măcar o cupă de apă rece! Îi pregătiți masa cu stofe cusute cu aur, dar nu Îi oferiți cu ce să se îmbrace. Ce avantaje obțineți? Spuneți-mi: dacă văzând un nefericit care nu are suficientă mâncare, în loc să-i potoliți foamea, v-ați mulțumi să-i dați o masă de argint, acest om ar putea să vă fie recunoscător? Nu ar fi mai degrabă indignat? La vederea unei persoane acoperite cu zdrențe și tremurând de frig, i-ați oferi în loc de o haină o coloană de aur, spunându-i că dorința voastră este să-l cinstiți astfel. Nu ar spune că vă bateți joc de ea și că o copleșiți cu cel mai grave injurii? Gândiți-vă că e la fel și pentru Hristos. Când Îl vedeți rătăcind, străin, fără adăpost, refuzați să-i oferiți ospitalitate, dar în schimb îi decorați pavajul (casei Lui), pereții, vârful coloanelor; atârnați lanțuri de aur pe lămpi, dar nu vreți să mergeți să-L vizitați în închisoarea în care este înlănțuit. Vă repet încă o dată: dacă vorbesc astfel, nu este pentru a vă interzice să-L cinstiți la biserică, ci să-L și ajutați în același timp, sau chiar dinainte... *În timp ce-L cinstiți în casa lui Dumnezeu, nu-l disprețuiți pe fratele vostru copleșit: acest templu este mai important decât oricare altul!*⁴⁸”

⁴⁶ *La Ioan*, Omilia 3, 6, PG 59, 45 b.

⁴⁷ *La Geneză*, Omilia 37, 5, PG 53, 348 d, 349 b.

⁴⁸ *La Matei*, Omilia 50, 3, 4, PG 58, 508 c, 509 b. Sfântul Grigore Teologul remarcă de asemenea: „Nu este ciudat să cinstim dumnezeirea cu aur și cu bunuri de prisos – și acolo unde poate că este mai multă ostentație (ἐπίδειξις) decât pietate...?»: *Scrisoarea* 79, 4. A. Simplicia.

Astfel de îndemnuri nu rămâneau vorbe în vânt, pentru că mulți creștini își onorau cu plăcere datorita de a da pomană⁴⁹. Acest act material nu este în mod necesar un act de milostenie, pentru că de multe ori ajunge să fie inspirat de dorința de a se face remarcat, iar acest pericol este cu atât mai mare cu cât nu poate să treacă neobservat atunci când se ajută săracii⁵⁰. Comentând cuvântul lui Hristos „Deci, când faci milostenie, nu trâmbița înaintea ta, cum fac fățarnicii în sinagogi și pe ulițe, ca să fie slăviți de oameni”⁵¹, Ioan Hrisostom denunță această tentație: „Pe bună dreptate îi numește fățarnici; nu era decât o mască a milosteniei, pentru că în adâncul inimii nu se găsea decât duritate și inumanitate. *Ei nu făceau milostenie datorită aproapelui, ci pentru slava pe care o obțineau datorită ei. Iată ultima dintre cruzimi: să cauți să strălucești atunci când altul moare de foame!*”⁵²

Ioan adresează aceleași reproșuri ascultătorilor săi: „Vreți să reducem atacul împotriva celor care caută slava deșartă în practica milosteniei? Din partea mea, se poate consimți cu ușurință: iubesc enorm acest gest și sufăr atunci când îl văd mânjit de *slava deșartă* care, la fel ca o doică semănând corupția, îi pune obstacole în cale fetei cu sânge regal.”⁵³ Dorința de a fi văzut este un rău în orice circumstanțe, dar mai ales atunci când aduce pomană. În cazul acesta este vorba de o cruzime extremă: ne apropiem plini de strălucire de nefericirea semenului nostru, aproape că îl insultăm în mijlocul nenorocirii sale⁵⁴: „Trebuie să fugim oriunde de *slava deșartă*, mai ales în milostenie. Dar nu s-ar mai putea vorbi de milostenie dacă gestul nostru ar fi viciat de această boală, ci ar fi *ostentație* și cruzime. De altfel, tu nu acționezi din compasiune, ci pentru *a arăta*; nu numai că nu faci milostenie, ci mai mult, îți insultă aproapele, îl jignești grav!”⁵⁵

Constatând că Ioan Hrisostom nu încetează să-i pună în gardă pe creștini de fiecare dată când fac milostenie, s-a putut scrie: „Revine atât de des la acest pericol încât se poate recunoaște una dintre slăbiciunile cele mai frecvente ale bogătaşilor acelei epoci”⁵⁶. În această privință, nu e dezinteresată constatarea că însăși diaconița Olimpiada a recunoscut că a cedat acestei ispite: „I-am cerut de mult timp lui Dumnezeu să fiu păzită de *slava deșartă* care atrage practica milosteniei”⁵⁷.

Pentru că este dificil să scăpăm de slava deșartă manifestată în milostenie, unii își spuneau că trebuie să încetăm să-i ajutăm pe nevoiași! Dar Sfântul Ioan dezvăluie cu finețe motivul subadiacent al acestei decizii: pretindeți că vă depărtați de această patimă, dar oare nu este din frica de a pierde fața care vă însuflețește? Ce rușine pentru voi, dacă ați fi surprinși vorbind cu săracii!⁵⁸

Slava deșartă nu viciază numai relațiile prin folosirea greșită a bogățiilor, iar Ioan se ridică cu vehemență împotriva fecioarelor consacrate care se amuză prin a atrage bărbații dedicați ca și ele Domnului: „Vă jucați din vanitate cu sufletul aproapelui și vă găsiți plăcerea personală în moartea celorlalți”⁵⁹. În tratatul despre sacerdoțiu, observă că slava deșartă este cel mai grav obstacol pe care un preot îl poate întâlni și enumeră totodată „monștrii” care acompaniază această patimă: „Le cunoști numele: mânia, descurajare, râvnă, dispuțe,

⁴⁹ *La Cuvântul...*, PG 51, 271-302. vezi O. Plassmann, *Das Almosen bei Johannes Chrysostomus*, Münster, 1961.

⁵⁰ *La Matei*, Omilia 20, 1, PG 57, 287 b.

⁵¹ Matei 6, 2.

⁵² *La Matei*, Omilia 19, 1, PG 57, 275 a, b.

⁵³ *La Matei*, Omilia 71, 3, PG 58, 665 a.

⁵⁴ *La Matei*, Omilia 71, 3, PG 58, 665 c.

⁵⁵ *La II Cor.*, Omilia 13, 3, PG 61, 795 a.

⁵⁶ A. M. Malingrey, *Scrisori către Olimpiada*, introducere, SC 13, p. 13.

⁵⁷ Palladius, *Dialoguri*, 17, PG 47, 61 a.

⁵⁸ *La Matei*, Omilia 35, 5, PG 57, 412 b.

⁵⁹ *Cum să observăm fecioria*, în „Noua colecție de texte și documente”, Paris, p. 99, 1. 12-14.

calomnii, minciuni, decepții, ipocrizii, comploturi, dușmănie negândită... adulări servile, complezențe interesate, dispreț pentru săraci, josnicii față de bogați”⁶⁰.

Douăzeci de ani mai târziu, Ioan se ridică împotriva celor care caută guvernarea în Biserică: cum să fii într-adevăr în serviciul comunității, când aspiți la o responsabilitate care rămâne întotdeauna peste putințele umane: „Vai! Ce pericol imens! Și ce să le spunem acelor nefericiți care se avântă într-un astfel de abis adânc al supliciilor! Toți acei cărora le poruncești, femei, bărbați, copii, sunt responsabilitatea ta și tu îți aprinzi un astfel de foc deasupra capului. Mă mir că un om cu astfel de responsabilități poate fi salvat, când, în fața unei amenințări imense și a unei nepăsări a timpului nostru, văd cu toate acestea atâția oameni care fug încă și se precipită spre acea responsabilitate apăsătoare a poruncirii. Dacă cei care au fost aleși împotriva voinței lor nu vor găsi nici o indulgență sau justificare pentru că și-au neglijat administrarea datoriilor lor, cu atât mai puțin cei care s-au luptat din rășputeri să o obțină. Acest om cu atât mai mult se lipsește de orice indulgență. De fapt, trebuie să ne temem și să tremurăm conștientizând ce povară implică acțiunea de a porunci. Cei care au fost cândva aleși, nu trebuie să se retragă. Dar cei care nu au fost aleși, nu trebuie să se grăbească spre o astfel de responsabilitate, ci dimpotrivă, să fugă din moment ce au deja sub ochi măreția unei astfel de demnități. Iar cei care au fost obligați par să fie mult mai circumspecți. Nimic excesiv, ci simpla dorință de a face totul în ordine. Dacă prevezi evenimentul, depărtează-te, convins fiindcă că ești nedemn de o astfel de alegere. Iar dacă ești ales, rămâi în egală măsură în gardă și arată peste tot noblețea sentimentelor tale”⁶¹.

Slavei deșarte imaginate ca obstacol împotriva armoniei relațiilor, e bine să atașăm invidia din mai multe considerente. Cele două patimi sunt asemănătoare în măsura în care invidia constă în a dori ceea ce alții posedă și în a-și avea vanitatea satisfăcută dacă acestea ar cădea pe mâinile altora. Pe de altă parte, Hrisostom nu numai că apropie cele două *πάθη* în nenumărate texte⁶², dar și subliniază în mod explicit rolul nefast jucat de invidie în relațiile umane⁶³. Sclavul acestei patimi este dușmanul naturii umane⁶⁴ și se opune până și celor apropiați⁶⁵, pentru că vede dușman până și în cea mai apropiată persoană⁶⁶. După ce a deplâns accesul acestor nedemni la responsabilitățile ierarhice și izgonirea oamenilor capabili, Ioan i-a scris prietenului său Vasile: „dacă nutrești curiozitatea de a afla cauza atâtor rele, vei vedea că este întotdeauna aceeași: rădăcina, mama lor comună ca să spunem așa, este *invidia*”⁶⁷. Mai târziu, după ce era deja preot de patru ani, recunoaște că „invidia este puternic înrădăcinată în Biserică și mai ales în noi (cei din treapta ierarhiei) decât în cei inferiori nouă”⁶⁸.

⁶⁰ *Despre Preoție* 3, 9 PG 48, 646 a, b.

⁶¹ *La Evrei*, Omilia 34, 1, PG 63, 233 a, b. Avva Dorotei vede în dragostea de slavă una dintre cauzele invidiei: „Anumite patimi nu mai acționează deloc, dacă li se suprimă cauzele. *Invidia*, de exemplu, nu reprezintă nimic în ea însăși, dar ea are cauze multiple, dintre care una este dragostea de slavă. Din cauza faptului că ne dorim onoruri, îi invidiem pe cei care au parte de ele sau care sunt respectați mai mult”: *Învățătura* 12, SC 92, p. 393 (nr. 131).

⁶² *La Matei*, Omilia 46, 4 PG 58, 480 c; Omilia 58, 2, PG 58, 568 d; Omilia 65, 5, PG 58, 624 a; Omilia 70, 4, PG 58, 660 c. Grupând slava deșartă și invidia, Ioan subliniază adesea că amândouă distrug prietenia: *La Matei*, Omilia 58, 4, PG 58, 571 d; Omilia 60, 3, PG 58, 588 a.

⁶³ *La I Corinteni*, Omilia 31, 4, PG 61, 262c - 264.

⁶⁴ *La Matei*, Omilia 40, 3, PG 57, 443 bc; *La martirul Roman* 1, 1, PG 50, 607 b.

⁶⁵ *Ibidem*, Omilia 40, 2, PG 57, 440 b.

⁶⁶ *La Ioan*, Omilia 5, 4, PG 59, 58 d.

⁶⁷ *Despre Preoție* 3, 15, PG 48, 653 d.

⁶⁸ *La Matei*, Omilia 40, 4, PG 57, 443 c. Se poate apropia de această judecată un cuvânt al lui Grigore Teologul, care datează de câțiva ani mai devreme. În toamna lui 382, el acceptase direcția Bisericii propuse de Nazianz, dar în primăvara lui 383, se dezmințe de funcția episcopală din cauza motivului următor: „Eram obosiți să luptăm împotriva invidiei și a sfinților episcopi care ditrugeau înțelegerea și care vedeau interesul pentru credință ca un lucru secundar în raport cu certurile lor personale”: *Către Philagrios*, scrisoarea 87, 3.

Astfel Hrisostom îi îndeamnă cu fervoare pe creștini să nu acționeze în scopul de a se arăta. Totuși, în același timp, continuă să sublinieze responsabilitatea care le revine de a-și mărturisi credința în fața fraților lor și a necredincioșilor. Dar pentru a mărturisi, nu trebuie oare să te faci observat? Și atunci cum să evităm slava deșartă? Ascultătorii lui Ioan au perceput ei oare dificultatea sau el le-a împrumutat obiecția printr-un procedeu literar clasic? Contează prea puțin: „Ce poruncă ne dai? De a trăi pentru a *arătare* și pentru *slavă*? Deloc! Nu pretind așa ceva! Nu am spus: «Forțați-vă să etalați în public faptele voastre bune» și cu atât mai puțin să: «facem paradă», dar să «vă strălucească lumina», adică «virtutea voastră să se extindă, ca focul vostru să crească, ca lumina lui să strălucească». Când virtutea este atât de mare, nu o putem ține secret; cel care o practică o acoperă cu mii de voaluri»⁶⁹. E de ajuns pentru moment să constatăm că problema nu este deloc rezolvată; vom avea ocazia să întâlnim în cele ce urmează răspunsul la această dificultate.

3. Slava deșartă în viața necreștinilor

Într-o operă în care milostenia față de aproape ocupă un rol principal, frecvența denunțare a slavei deșarte ca obstacol în relațiile fraterne constituie un argument greu pentru a demonstra importanța pe care această patimă o are la Ioan Hrisostom. „Totodată, să recunoaștem că a condamna slava deșartă din acest punct de vedere nu este deloc original: oamenii spirituali ai tuturor timpurilor (împreună cu cei de bun simț) sunt de acord să vadă în dorința de a sclipi în ochii celorlalți un obstacol grav pentru orice întâlnire cu adevărat omenească. Astfel învățătura pe care o putem trage de la Ioan, în această privință, are un interes real ca mărturie, dar nu ar putea pretinde să aducă o notă într-adevăr nouă. La el, dimpotrivă, apare un aspect mai personal, dacă ținem cont de locul pe care îl ocupă slava deșartă în polemica sa împotriva necreștinilor»⁷⁰. Vom utiliza cu precădere un pasaj lung și foarte revelator pentru concepția lui Ioan Hrisostomul. Se știe că el stabilește o relație strânsă între viața morală și credință: „Ce înseamnă mâncarea pentru trupul nostru: iată maniera noastră de a trăi pentru credința noastră: trupul nostru nu poate subzista fără mâncare, iar credința fără fapte bune»⁷¹.

Această relație, care îi preocupă în primul rând pe creștini, se răsfrânge și asupra necreștinilor în asemenea măsură încât concepția lui Ioan se poate rezuma astfel: dacă un om nu crede în Iisus Hristos, este datorită faptului că viața lui morală nu este bună și nici nu își dorește să o îmbunătățească. În plus, nu este de conceput ca un necreștin să ducă o viață virtuoaasă. Dar mai bine să îi lăsăm cuvântul lui Ioan, care comentează un pasaj al celei de-a patra Evanghelii⁷²: „Cel care, în absența Luminii, ar rămâne în întuneric, ar avea șanse să fie iertat. Dar atunci când ea a apărut, a rămâne în întuneric ar fi dovada clară a unei voințe perverse și certărețe... El, singurul motiv al Venirii Lui, a fost să șteargă păcatele noastre trecute, de a ne păstra pentru viitor. Dar există și oameni care sunt lipsiți într-adevăr de curaj sau forță în fața muncilor virtuții și care până la ultima suflare țin să rămână scufundați în perversitate, fără a se îndepărta niciodată de ea; pe aceștia îi atacă Hristos aici. *Cum creștinismul își reclamă dreptatea în dogmă și într-o viață sfântă, ei se tem, spune Hristos, de a se converti la noi, pentru că nu vor să arate lumii o viață dreaptă...* Se întâmplă azi să auzim mulți greci spunând că nu vor să acceadă la credința noastră pentru că nu pot renunța la beție, la necurăție și la alte lucruri de acest gen... El spune că Lumina a venit în lume: au căutat-o? Au lucrat? Au trudit ca să o găsească? Lumina în persoană a venit la ei, și nici așa

⁶⁹ *La Matei*, Omilia 15, 8. PG 57, 233 b, c.

⁷⁰ F. Leduc, *art. cit.*, p. 17.

⁷¹ *La Cuvântul apostolului...*, 1, 10. PG 51, 280 d, 281 a.

⁷² Ioan 3, 19.

nu s-au grăbit... Arătați-mi pe **unul** care să se fi debarasat de toate patimile, liber de orice defect și care să fi rămas printre greci: nu veți găsi nici unul!”⁷³

Poziție intransigentă, după cum se poate constata, și care nu întârzie să ne facă să făptuim. De altfel, este interesant să remarcăm că, cu câțiva ani înainte, Libaniu – căruia Ioan Hrisostom îi datorează o bună parte din formația sa – credea că trebuie să afirme: „Nu ești reparat un om rău dacă îți pui cele mai bune speranțele în zei”⁷⁴. Iată problema pusă în mod clar: nu se poate să fii un păgân onest? Ioan își pune în mod explicit această întrebare: „Ce? Se va spune: nu există și creștini care înfăptuiesc răul și greci care trăiesc în filosofie? *Că există creștini care fac rău, o știu la fel de bine ca și voi, dar că există greci care duc o viață dreaptă, iată ce nu cunosc cu certitudine*. De fapt, nu-mi vorbiți de cei care sunt blânzi și onești de la natură, căci în acel caz nu se poate vorbi de virtute. Vorbiți-mi de cel care suferă mult de chinul patimilor și își păstrează filosofia; nu veți găsi niciunul. Dacă promisiunea Împărăției, amenințarea cu iadul și multe alte lecții atât de elevate îi mențin cu greutate pe oameni în virtute, cu atât mai puțin vor urmări virtutea cei care nu sunt convinși de niciuna dintre aceste adevăruri. Fie! Să nu dăm impresia că ne place să ne certăm, să cădem mai bine de acord că există greci care duc o viață dreaptă. Dar acest lucru nu contrazice argumentarea mea, pentru că este vorba de ceva care se întâmplă în general și nu de excepții”⁷⁵.

Totuși, aceste excepții există⁷⁶ și ar impune o mare dificultate, chiar dacă, după cuvintele lui Ioan, „lucrurile trebuie definite nu după excepții, ci după efectul lor obișnuit”⁷⁷. Pentru a le surprinde întreaga lor importanță, această polemică trebuie situată la nivelul adecvat, adică pe planul religios. „De fapt, ceea ce contează la Ioan Hrisostom nu este blamarea necreștinilor, ci apărarea pozitivă a transcendenței creștinismului”⁷⁸. Ori, luând în considerare relația strânsă dintre credință și viața morală, ar însemna să relativizăm mai degrabă Revelația creștină, decât să îi recunoaștem pe oamenii virtuoși, chiar dacă în număr mic, dintre păgâni. Această concepție a lui Ioan manifestă problematica dezbaterii și ne ajută chiar să-i apreciem răspunsul: „Dacă unii joacă teatru, o fac pentru slavă. Dar cel care acționează pentru slavă, de fiecare dată când va putea să se ascundă, nu își va abandona patimile sale vicioase... Și nu veniți să-mi spuneți că un astfel de om este modest, că el nu fură: aceste acțiuni în sine nu reprezintă virtuți. La ce bun să acționezi astfel când ești sclavul slavei deșarte și când, de rușinea prietenilor și a cunoștințelor, continui să rămâi în greșală? Iată ce nu înseamnă să trăiești drept – *Sclavul slavei nu este mai puțin sclav decât cel al necurăției*. Greșelile primului sunt mult mai numeroase și perverse decât cele ale celui de al doilea... Toți oratorii lor frumoși, care au făcut discursuri mărețe, pentru ca ei să le creadă, au fost superiori bogățiilor și pântecului, au fost sclavi ai *slavei* mai mult decât restul oamenilor, pentru că aceasta este cauza tuturor relelor”⁷⁹.

S-ar putea crede că aceste afirmații sunt fructul unei oratorii figurate și că nu trebuie înțelese ad literam. De fapt, ele par să traducă gândirea profundă a lui Ioan Hrisostom, exprimată de multe ori în alte locuri prin remarci scurte⁸⁰ sau prin pasaje mai dezvoltate ca și

⁷³ *La Ioan*, Omilia 28, 2, 3, PG 59, 163 d, 164 a, 164 b, 164 c, 165 b.

⁷⁴ Libanius, *Pro Templis*, în Byzantion (1933), p. 39 (53).

⁷⁵ *La Ioan*, Omilia 28, 2, PG 59, 164 c, d.

⁷⁶ Lui Ioan i se întâmplă să vorbească despre „virtutea” păgânilor, dar numai într-un context în care aduce reproșuri creștinilor răi: *Lui Teodor*, tratat, 15 SC 117, p. 170-172, 1. 38-41; *La Fapte*, Omilia 34, 5, PG 60, 251 d.

⁷⁷ *Despre feciorie* 55, SC 125, p. 304, 1. 20-21.

⁷⁸ F. Leduc, *art. cit.*, p. 18.

⁷⁹ *La Ioan*, Omilia 28, 2, 3, PG 59, 164 d, 165 b.

⁸⁰ Prizonieri ai slavei deșarte (*La Matei*, Omilia 71, 2. PG 58, 664 bc). Evreii din timpul lui Hristos acționau pentru a fi văzuți (*La Matei*, Omilia 67, 3. PG 58, 636 c; 73, 2. PG 58, 675 a). Astfel această patimă îi ține

cel de mai jos: „Dacă Cuvântul era Lumina cea adevărată care luminează pe tot omul care vine în lume (Ioan 1, 9), cum se întâmplă atunci să rămână atâta întuneric? De fapt, nimeni nu a știut să se plece în fața lui Hristos. Atunci cum poate El să lumineze toți oamenii? În măsura în care acest om a venit la El. Dar dacă unii, de bunăvoie, și-au închis ochii minții lor și au refuzat să întâmpine razele acestei lumini, nu natura luminii îi duce în întuneric, ci perversitatea lor, pentru că ei înșiși s-au lipsit în mod voluntar de acest dar. Da, într-adevăr, iertarea a fost răspândită asupra tuturor, în egală măsură asupra evreului, grecului, barbarului, scitului, omului liber sau sclavului, asupra bărbatului și a femeii, asupra bătrânului și asupra tânărului. Ea îi întâmpină pe toți oamenii fără deosebire, ea îi cheamă cu aceeași onoare. Cei care nu consimt să se bucure de acest dar, nu se pot supăra decât pe ei înșiși de această orbire. Poarta este deschisă pentru toți, nimeni nu are accesul interzis, dar din cauza răutății voluntare, unii rămân pe dinafară: ei nu datorează această pierdere nimănui altcuiva decât propriei lor perversități... Departe de a fi ignorant, Paul de Samosat cunoștea foarte bine acest adevăr și a comis același păcat ca și evreii. Din considerație pentru oameni, aceștia au trădat credința mântuitoare: știind că Hristos era unicul Fiul al lui Dumnezeu, nu și-au mărturisit credința din cauza căpeteniilor lor, de teamă să nu fie izgoniți din sinagogi. La fel, Paul de Samosta: din cauza unei femei⁸¹ se spune că și-a vândut propria mântuire. Tirania slavei deșarte este funestă, într-adevăr funestă, capabilă să orbească ochii celor înțelepți, dacă nu sunt atenți! Dacă coruptibilitatea are această putere, patima slavei deșarte este încă și mai puternică! Și de aceea Hristos le spunea evreilor: Cum puteți voi să credeți, când primiți slavă unii de la alții și slava care vine de la unicul Dumnezeu nu o căutați? (Ioan 5, 44)”⁸².

Ce să credem de această poziție? Nu este oare numai o soluție simplistă din partea acestui sfânt cultivat? „Într-adevăr, zelul lui de a apăra Biserica este laudabil, însă nu se sprijină oare pe o preconcepție, disimulând de exemplu că ignoră frecventele avertizări făcute de păgâni împotriva slavei deșarte? Să nu-l cităm decât pe Marc-Aureliu pe care Ioan trebuie să-l fi cunoscut din antologii”⁸³. Împăratul stoic mărturisește că a moștenit de la tatăl său adoptiv o detașare de orice vanitate pentru pretensele onoruri⁸⁴ și ne sfătuiește: „Te-ai lăsa antrenat de dorința de slavă? Gândește-te la rapiditatea cu care toți sunt uitați, la abisul timpului infinit dintr-unul și din celălalt sens, la vidul cuvintelor răsunătoare, la umoarea schimbătoare și indecisă a celor care par să te laude, la îngustimea locului în care cea slavă se limitează”⁸⁵. Și s-ar mai putea cita și alte texte⁸⁶.

Cunoscând această literatură, Ioan Hrisostom, după cum s-a constatat, nu se lasă câtuși de puțin impresionat, pentru că are grijă să deosebească „filosofii” în cuvinte de cei care trec la fapte⁸⁷. Astfel el se preface că îl întreabă pe Sfântul Pavel de ce nu a vrut să cunoască textele necreștinilor. Iată răspunsul pe care i-l împrumută Apostolului: „Nu mă preocupă cuvintele, pentru că noi trebuie să trecem la fapte. În luptă, succesul le revine nu celor care vorbesc mult, ci celor care depun o muncă mai îndelungată. Același lucru se întâmplă și în viață: biruința este câștigul nu al celor care vorbesc, ci al celor care *făptuiesc*”⁸⁸.

---

departe de Dumnezeu (*La Matei*, Omilia 72, 2. PG 58, 669 a; *La I Corinteni*, Omilia 35, 4. PG 61, 301 b). Cât despre eretici, ei își răspândesc veninul cu scopul de a se arăta (*La Matei*, Omilia 46, 1. PG 58, 476 d).

⁸¹ Zenobia, regina Palmyrei, al cărei receptor de finanțe al orașului era Paul de Samosta, episcop al Antiohiei; el avea acolo rolul de vice-rege. Zenobia se pare că ar fi fost de origine greacă din Egipt. După Sfântul Atanasie, ea era evreică, iar Sfântul Ioan Hrisostom pare să insinueze aici că, pentru a-i plăcea ei, și-a apropiat el credința de iudaismul pe care l-a profesat vizavi de încarnare, un adopțianism modalist.

⁸² *La Ioan*, Omilia 8, 1, PG 59, 65 b- 66 b.

⁸³ F. Leduc, *art. cit.*, p. 20.

⁸⁴ Marc-Aureliu, *Meditații*, I, 16, 2.

⁸⁵ *Meditații*, IV, 3, 7.

⁸⁶ *Meditații*, VII, 73; VIII, 8.

⁸⁷ *La Matei*, Omilia 74, 1, PG 58, 680 c; cf. și *I Corinteni*, Omilia 29, 6, PG 61, 248 b: „dacă păgânii au observat caracterul perisabil al lucrurilor acestei lumi, a fost în teorie și nu în practică”.

⁸⁸ *La I Corinteni*, Omilia 14, 2, PG 61, 116 c.

Totuși, ce-i drept păgânii nu s-au limitat la cuvinte, pentru că slava deșartă este într-adevăr o patimă subtilă care ne împinge la actele cele mai contradictorii⁸⁹; trebuie deci să analizăm îndeaproape mobilele subadiacente ale acțiunilor „virtuoase”. Iar Ioan o face apelând la amintiri literare. Socrate căuta să strălucească în toate acțiunile lui⁹⁰, Platon și Pitagora erau „adevărați copii subjuogați întru totul de *slava deșartă*”⁹¹. Cât despre Diogene Cinicul, el se îmbrăca în zdrențe și se retrăgea în butoi pentru a se face remarcat de oameni⁹². Cu siguranță Ioan recunoaște că păgânii au dus o viață de renunțare⁹³, trăită în castitate⁹⁴ și în abandonul bogățiilor lor⁹⁵. Dar în aceste pasaje, el ține aproape întotdeauna să precizeze că slava deșartă este mobilul cel mai profund care îi însuflețește și conchide cu: „Câtă pompozitate, cât snobism! Ei fac totul pentru a fi lăudați de oameni și nimic pentru filosofie. Când făptuiesc pentru *slavă*, nu există decât vulgaritate. Când posedă totul, dar când nu sunt stăpânii acestei patimi, se depărtează de orice filosofie și sunt dominați de cea mai tiranică și rușinoasă patimă”⁹⁶.

Ioan nu a trebuit de altfel să se întoarcă prea mult în trecut pentru a găsi argumente în favoarea tezei sale: păgânii timpului său, ca Iulian și Libaniu, nu se arătau deloc mai detașați de slavă decât strămoșii lor, după cum se poate constata din scrierile lor. La ordinul împăratului Iulian Apostatul, unii creștini au favorizat „ateismul” din cauza bunăvoinței pe care o arătau față de străini. Pentru a contracara influența „galileenilor” (a creștinilor), iată soluția pe care o preconizează în scrisoarea sa către părintele Arsace: „Toți preoții din Galatia, fără excepție, trebuie să acționeze la fel. Pentru a le stimula zelul, fă apel la amorul lor propriu (mot-a-mot «umple-i de confuzie») și convinge-i să fie interesați”⁹⁷.

Este însă foarte interesant să surprindem din plin câteva reacții spontane ale lui Libaniu care ne arată că la Antiohia există „o mulțime de facilități pentru oamenii abili în arta oratoriei de a obține slava”⁹⁸. Tot el le spune „scumpilor săi discipoli îndrăgostiți de slavă”⁹⁹: „Nu există stăpân care să mă egaleze în sollicitudine, în doctrina care vă privește”¹⁰⁰. Iată ceva încă mai puternic; unii dintre discipolii săi nu par să aprecieze la justa lor valoare talentele stăpânului lor; astfel el reacționează după cum urmează: „Pe toți zeii, ați spune voi, nu mai sunt atât de bun ca pe vremuri, iar producțiile mele actuale nu sunt la fel de valoroase ca și cele de odinioară. Nu așa vorbesc cei care nu au îmbătrânit, încă și cei care au îmbătrânit deja... pentru toți aceia, nu există cuvântul de-al meu care să nu-i facă să acționeze de pe locurile lor. Se pot auzi țipând că m-am depășit pe mine însumi: „Oricât de frumoase au fost faptele mele de odinioară, după cum spun ei, există ceva mai mult în cea de azi, iar bătrânețea nu reprezintă pentru mine un obstacol”¹⁰¹. Nu este fără fundament faptul că s-a putut vorbi despre „incomensurabila deșertăciune” a lui Libaniu!¹⁰²

⁸⁹ *Ibidem*, Omilia 35, 4, PG 61, 301 c.

⁹⁰ *La Fapte*, Omilia 36, 2, PG 60, 261 a.

⁹¹ *Ibid.*, Omilia 4, 4, PG 60, 47 d; *La statui*, Omilia 19, 1, PG 49, 189 d.

⁹² *La I Corinteni*, Omilia 35, 4, PG 61, 301; *Despre Babila* 8, PG 50, 545 b.

⁹³ *La Matei*, Omilia 21, 4, PG 57, 300 a; *La Efeseni*, Omilia 12, 1, PG 62, 89 d.

⁹⁴ *La Evrei*, Omilia 13, 5, PG 63, 109 c.

⁹⁵ *La Geneză*, Omilia 20, 5, PG 53, 173 c, d; *La Matei*, Omilia 15, 9, PG 57, 235 b.

⁹⁶ *La Fapte*, Omilia 4, 4, PG 60, 50 a.

⁹⁷ Iulian, *Opere complete*, I, prima parte, p. 144 (scrisoare către Arsace, mare preot al Galatiei).

⁹⁸ Libanius, Antiochikos (traducere Festugiere, în *Antiohia păgână și creștină*, p. 37). Hrisostom subliniază pericolul slavei deșarte în arta oratorică: *La I Corinteni*, Omilia 32, 6, PG 61, 271 d.

⁹⁹ Citat de Festugiere, în *Antiohia păgână și creștină*, p. 446, 1 (Despre motivele sale de a suprima discursul ceremonial).

¹⁰⁰ *Op. cit.*, p. 456, 9, 1. 22.

¹⁰¹ *Op. cit.*, p. 449, 19.

¹⁰² *Op. cit.*, p. 99.

4. Slava adevărată

Deșertarea slavei lui Dumnezeu pentru mântuirea oamenilor este o idee destul de des întâlnită la Sfântul Ioan. „Dumnezeu se preocupă mai puțin de slava sa decât de mântuirea noastră”¹⁰³. Există aici un singur mod de a prezenta lucrurile. În realitate, Dumnezeu nu poate să mai renunțe nici la Slava Sa, așa cum nu poate renunța nici la esența Sa și cum aceasta este principiul existent în toate, slava este sfârșitul cel din urmă al tuturor lucrurilor. Dar iată exact cum Sfântul Ioan descrie acest fapt: „Oare mântuirea noastră nu este legată foarte îndeaproape de *slava Sa* pentru că mântuirea noastră Îl slăvește¹⁰⁴? Iar mântuirea noastră Îl slăvește pentru că mântuirea noastră este cel mai mare dar al său, darul lui Dumnezeu Însuși. Acest dar al lui Dumnezeu pentru oameni, în toate momentele vieții lor, duce la slava lui Dumnezeu, căci „a face în continuu bine înseamnă a-i aduce slavă lui Dumnezeu”¹⁰⁵. Această slavă va izbucni mai ales în ziua judecăți universale: „în care cei aleși, intrând în posesia bunurilor lui Dumnezeu, vor constitui slava Sa. Slava binelui desăvârșit constă în a se putea împărtași și a se comunica”¹⁰⁶.

Astfel, Ioan denunță în slava deșartă sursa conflictelor în relațiile dintre oameni și cauza profundă a împietririi inimii vizavi de Evanghelie. Textele prezentate până aici ar lăsa cu ușurință impresia că Sfântul Ioan „face morală”, dar o morală a vieții în Hristos. De aceea ar fi o greșeală gravă să izolăm această morală de spiritul care o animă. Pentru a nu efectua această sciziune străină operei și gândirii hrisostomice, să ne amintim că „este o obișnuință a lui Ioan Hrisostom să nu trateze un subiect în ansamblul lui”¹⁰⁷. Remarca este bine gândită și ne invită să ne lărgim analiza consultând și alte texte care nu dezbat numai slava deșartă, ci și subliniază tensiunea care există între această patimă și slava autentică. Am vorbit mai sus despre aceste pasaje numeroase; iată traducerea unuia dintre aceste texte: „Ce rău mai mare decât dragostea pentru locurile de cinste! A dat naștere unor erezii, a consolidat sacrilegiul necredincioșilor. Dumnezeu a dorit ca perfecțiunile sale care sunt invizibile să fie continuate prin crearea acestei lumi. Dar acești oameni nu țin cont de aceasta și, disprețuind urmarea acestei învățături, își croiesc un alt drum: iată de ce ei se depărtează de calea cea dreaptă. De aceea evreii nu au crezut. Răpindu-și *slava* unii altora, ei nu căutau *slava* care vine de la Dumnezeu. Cât despre noi, dragii mei, să fugim de această boală cu cât mai mare grabă! Dacă am înfăptuit nenumărate fapte bune, toate acele acte de valoare ar putea să fie distruse de murdăria *slavei deșarte*. Să ne dorim astfel de laude? Să căutăm atunci laudele pe lângă Dumnezeu. Lauda care vine de la oameni, oricare ar fi ea, dispare încă de la apariția ei. Să presupunem că nu, că nu aduce niciun folos și că provine dintr-o judecată coruptă. Ce este deci remarcabil, de fapt, în această *slavă* este faptul că vine de la oameni și că de ea se bucură deopotrivă tineri dansatori, femei corupte, avari și înrăiți de câștiguri. Dar cel care face obiectul admirației dumnezeiești nu o împarte cu acești oameni, ci cu acei *sfinți slăviți*, vreau să spun cu Profeții, Apostolii, cei care fac dovada unei vieți îngerești. Dacă vrem să atragem

¹⁰³ *La Efeseni*, Omilia 1, 2, PG 62, 13.

¹⁰⁴ *La Evrei*, Omilia 29, 2, PG 63, 205.

¹⁰⁵ *La psalmul* 113, 3, PG 55, 309. Cf. *La Ioan*, Omilia 45, 3, PG 59, 255. *La Matei*, Omilia 45, 2, PG 58, 473.

¹⁰⁶ *La II Corinteni*, Omilia 3, 4, PG 61, 410 d.

¹⁰⁷ J.M. Leroux, „Monahismul și comunitatea creștină după Sfântul Ioan Hrisostom”, în *Teologia vieții monastice, studii despre tradiția patristică*, Paris, 1961, p. 145.

mulțimea și admirația lor, să examinăm mai de aproape această dorință și vom constata că nu reprezintă nicio valoare. Pe scurt, dacă ție îți place mulțimea, atrage populația îngerilor, fă-te de temut pentru demoni, nu face prea mare caz de lucrurile omenești. Dimpotrivă, calcă în picioare toate frivolitățile la fel cum ai face și cu noroiul și nămolul. Vei vedea atunci clar că nu există nimic care să plaseze mai multă rușine în suflet decât iubirea de *slavă*. Nu este cu puțință, absolut deloc cu puțință, ca cel căruia îi place slava să ducă o *viață de răstignire*, la fel cum nu există persoană care să aibă mulțimea la picioare și să calce în picioare majoritatea acestor patimi. Cel care s-a ridicat deasupra acestei *slave* va scăpa și de invidie, de dragostea de bogății și de toate aceste boli vătămătoare. Dar tu mă întrebi cum să scapi? Ce-ar fi dacă ne-am îndrepta privirea asupra altei *slave*, asupra aceleia care vine din cer, pe care cea omenească încearcă să ne-o smulgă cu forța? Aceasta ne poate ajuta să devenim vestiți încă de aici de jos, ne însoțește în viața viitoare, ne eliberează total de servitutea trupeză ai cărei sclavi suntem în prezent, fiind înrobiți de pământ și de lucrurile pământești”¹⁰⁸.

Pentru a descoperi spiritul care prezidă denunțarea slavei deșarte, se dovedește a fi necesar să discernem ideile majore care definesc slava autentică. E bine să subliniem, în primul rând, că *dragostea* pe care Dumnezeu le-o poartă copiilor Lui este sursa slavei autentice: „Creștinul este *slăvit* nu numai pentru că l-a iubit pe Dumnezeu cu adevărat, ci și pentru că s-a bucurat de multă *cinste* și dragoste din partea Lui. După cum l-a iubit și a nutrit gânduri nobile – ceea ce este o dovadă a dragostei –, așa și Dumnezeu l-a iubit la rândul Lui pe acest om care trebuia să dea socoteala numeroaselor sale păcate. L-a scăpat de pedeapsă, dar El l-a și făcut drept. Astfel el se poate *slăvi* pentru că a fost judecat a fi demn de o astfel de dragoste imensă”¹⁰⁹.

Creștinul se poate găsi *slăvit* în propria lui ființă. Slava de care se bucură este deci în mod radical diferită de aceea pe care el o caută printre semenii săi, aceasta fiind fără de asemănare în comparație cu cea de care se bucură Dreptii din Vechiul Testament: „*Slava și cinstea* sunt mai mari după ceea ce s-a întâmplat în noul Legământ: creștinul are ca și cap pe Hristos, se împlinește prin Trupul lui Hristos, devine fratele și comoștenitorul său, se conformează trupului său, primește o slavă mai mare ca aceea a lui Moise, după cum a afirmat Pavel, arătând că, spre deosebire de Moise, care se acoperea de un văl, *noi îi contemplăm fața descoperită a slavei lui Dumnezeu*”¹¹⁰.

Alipit lui Hristos prin botez, creștinul este chemat să-și însușească sentimentele Mântuitorului vizavi de slavă. Hristos nu căuta slava care vine de la oameni¹¹¹, ci *și-a găsit slăvirea în moarte pe cruce, acceptată din dragoste*¹¹². El ne învață astfel să nu punem niciun preț pe slava omenească¹¹³. Luând exemplul Stăpânului său, *cel botezat strălucește de slavă adevărată* atunci când cunoaște încercarea¹¹⁴, fie că este vorba de asceza vieții monastice¹¹⁵ sau, ca și în cazul lui Pavel, a întemnițării îndurate pentru Hristos¹¹⁶.

¹⁰⁸ *La Ioan*, Omilia 38, 5, PG 59, 218 c.

¹⁰⁹ *La Romani*, Omilia 8, 1, PG 60, 455 d.

¹¹⁰ *La Psalmul* 8, 7, PG 55, 117 a.

¹¹¹ *La Matei*, Omilia 29, 1, PG 57, 359 a; Omilia 29, 2, PG 57, 360 c; Omilia 45, 2, PG 58, 473 b; Omilia 48, 1, PG 58, 487 d; *La Ioan*, Omilia 45, 2, PG 59, 253 a; Omilia 45, 3, PG 59, 255 bc; Omilia 47, 2, PG 59, 265 d; *La I Cor.*, Omilia 5, 5, PG 61, 46 b.

¹¹² *La Efeseni*, Omilia 8, 2, PG 62, 57 b.

¹¹³ *La Matei*, Omilia 15, 1, PG 57, 233 a; Omilia 25, 2, PG 57, 329 d; *La Evrei*, Omilia 28, 2, PG 63, 194 b.

¹¹⁴ *Scrisoarea* 65, PG 52, 644 bc.

¹¹⁵ *Împotriva celor...*, 2, PG 47, 332-348. Hrisostom descrie îndelung viața monastică și menționează în numeroase rânduri slava care îl înconjoară pe cel singuratic: *Ibid.*, 3, 11, PG 47, 366 a, b.

¹¹⁶ *La Efeseni*, Omilia 8, PG 62, 55-70.

Aceste scurte considerații asupra slavei autentice ne permit să înțelegem mai bine punerile în gardă efectuate de Ioan împotriva slavei deșarte. A ceda în fața acestei patimi înseamnă de fapt ca, închizându-te în tine însuși, să dovedești că Dumnezeu cel „filantrop” nu a fost cu adevărat primit în viața ta și să arăți că, în ciuda botezului, nu a existat o convertire reală¹¹⁷. Se observă deci că Ioan vizează mai mult decât un comportament moral și că, pentru el, este esențială activarea credinței care este adusă în discuție.

Același lucru se întâmplă și cu necreștinii. Ioan îi blamează în calitatea lui de creștin convins, pentru că el vede în slava deșartă cauza profundă a necredinței lor¹¹⁸:

„A te lăsa de credința dreaptă pentru slavă și, cu scopul de a fi mărit, a-L trata pe Dumnezeu cu dispreț, nu ar fi oare aceasta culmea lașității și a nebuniei?”¹¹⁹. Ar fi bine să studiem aici tema smereniei. Că este vorba de botezați sau de necreștini, această virtute apare la Hrisostom ca fundament al întregii vieți duhovnicești. Astfel înțelegem că fără această „mamă a tuturor binefacerilor”¹²⁰ este imposibil să fim mântuiți¹²¹.

Studiul vocabularului arată că adevărata slavă vine din cer, durează veșnic, prezentându-se câteodată ca o realitate viitoare. Aceste calificative, destul de clasice la autorii spirituali, dobândesc la Sfântul Ioan o importanță specială și permit, în mod particular, captarea unui aspect esențial al concepției sale, adică legătura strânsă care există între tensiunea eshatologică și slava autentică¹²²: „Cinstea omului rezidă în virtute: a filozofa despre lucrurile viitoare, a fi concentrat cu totul pe acea viață, a disprețui realitățile prezente”¹²³. „Prima virtute, orice virtute constă în a fi străin de această lume și călător, a nu avea nimic în comun cu lucrurile de aici de jos și a se detașa de ele ca și cum ar fi străine”¹²⁴. Această omilie are o importanță deosebită pentru studiul temei eshatologiei. Ideea centrală este următoarea: la fel ca și Patriarhii Vechiului Testament, ar trebui să fim cu totul detașați de multe dintre lucrurile pământești și să aspirăm la cer.

Aceste texte sunt caracteristice, pentru că arată preocuparea de dincolo ca fiind centrală în opera lui Hrisostom, pe care îl putem numi, la fel ca și pe maestrul său Sfântul Pavel, „un creștin eshatologic”¹²⁵. În mod negativ, el insistă asupra caracterului efemer al bunurilor acestei lumi, în opoziție cu realitățile eterne (*τα μέλλοντα*) și nu ezită să folosească comparații peiorative. Viața prezentă (*ὁ παρών βίος*) e astfel prezentată ca o pantomimă¹²⁶, o pânză de păianjen¹²⁷, o suită de vise și de viziuni¹²⁸. Ea se aseamănă cu „visurile, cu florile care se ofilesc, cu umbra fugitivă”¹²⁹. Este o mare periculoasă și agitată¹³⁰. Problemele acestei vieți¹³¹ nu sunt deloc mai bine apreciate: nu sunt jucării de copii¹³², umbră și vis¹³³, sunt

¹¹⁷ Ioan a subliniat adesea cu tărie transformarea operată de botez. Totuși, Hrisostom ne face de asemenea cunoscut faptul că schimbarea nu se poate realiza fără colaborarea intimă a persoanei, fie că este catehumenul sau inițiatul de-a lungul vieții creștine.

¹¹⁸ *La Ioan*, Omilia 8, 1, PG 59, 65 d; 66 b; *Ibidem*, Omilia 9, PG 59, 70 - 74.

¹¹⁹ *Ibidem*, Omilia 3, 5, PG 59, 44 b.

¹²⁰ *La Matei*, Omilia 3, 6, PG 47, 40 a.

¹²¹ *La Ioan*, Omilia 34, 3, PG 59, 192 b.

¹²² *La Matei*, Omilia 45, 3, PG 58, 474 d, 475 a.

¹²³ *La psalmul*, 48, 6, PG 55, 232 b.

¹²⁴ *La Evrei*, Omilia 24, 1, PG 63, 165 d.

¹²⁵ Expresia este folosită de către E. Schillebeeckx pentru a-l desemna pe Apostolul Neamurilor, *Mariajul, realitatea terestră și misterul mântuirii*, Paris, 1966, p. 196.

¹²⁶ *Despre Plâns*, 2, 1, PG 47, 411 bc.

¹²⁷ *La Matei*, Omilia 31, 5, PG 57, 376 cd.

¹²⁸ *La I Tesalonicieni*, Omilia 9, 3, PG 62, 450 b,c.

¹²⁹ *Cum să observăm fecioria*, 11, op.cit., p. 136, 1. 95-96. Cf. *La I Timotei*, Omilia 15, 3. PG 62, 584 b.

¹³⁰ *La Geneză*, Omilia 16, 6, PG 53, 134 b; Omilia 18, 7, PG 53, 158 c. Multe dintre aceste comparații revin, grupate de această dată, în începutul primei omilii rostite după dizgrația Eutropei: *Despre Eutropiu*, Omilia 1, 1, PG 52, 391.

¹³¹ Iată principalele expresii folosite de Hrisostomul: *τά ένταυθα, τά βιωτικά, τά άνθρωπίνα, τά βιωτικά πράγματα, τά άνθρωπίνα πράγματα, τά παρόντα, τά επί της γής*.

„toate pline de groază, pericole, de servituți rușinoase”¹³⁴. „...o singură zi de visare, într-o viață întreagă, iată bucuriile de aici de jos în fața realităților binefacerilor viitoare”¹³⁵.

Astfel, prin subterfugiul temeii eshatologice, suntem chemați încă o dată să degajăm climatul religios care însuflețește lupta întreprinsă de Ioan împotriva slavei deșarte. Robul ei distruge în sine tendința către viața veșnică, la care orice om e chemat¹³⁶, și rămâne nituit de realitățile pământești, atât de puternic atacate de Ioan. Totuși, e bine să cuprindem concepția lui: „Nu pretind să descriu viața prezentă, departe de mine această intenție: nu este oare opera lui Dumnezeu? Eu mă străduiesc numai să îndemn să iubiți binefacerile care vor urma, să nu vreți să rămâneți în mijlocul acestor bunuri prezente, să nu vă atașați de trupul vostru, să nu aveți aceleași sentimente ca și cel cu suflet josnic”¹³⁷. „Viața prezentă este oare rea, ea care ne permite să-L cunoaștem pe Dumnezeu, să filosofăm despre viitor, să devenim îngeri din oameni ce suntem, să ne amestecăm cu corurile Puterilor de sus?”¹³⁸

Expresiile citate mai sus denunță o atașare excesivă de lucrurile lumii și ale trupului și subliniază transcendența realităților veșnice: dacă creștinul autentic „refuză să se lase fascinat de slava vieții prezente”, este pentru că el vrea „să aibă întotdeauna privirea ațintită spre lumea de sus, pentru a nu se preocupa fără oprire decât de acele bunuri și să nu-și dorească decât acea slavă”¹³⁹.

Totodată se pune întrebarea: dacă nădejdea în lumea de dincolo ne permite să nu ne împotmolim în deșertăciunile lumii acesteia, cum se face că unii păgâni, în ciuda lipsei lor de credință în Înviere¹⁴⁰, de multe ori remarcată de Ioan („Necredincioșii rămân insensibili la gândul Învierii, nu s-au lăsat înfricoșați niciodată de acest lucru”)¹⁴¹, au putut să considere lucrurile omenești ca fiind trecătoare, și nu mai valoroase decât fumul?¹⁴² Hrisostom recunoaște aceste cazuri¹⁴³, dar după cum am spus-o deja, el depășește materialitatea lucrurilor sau a cuvintelor pentru a judeca intenția: sau se poate vorbi oare de o detașare a celui care caută să strălucească în toate în ochii celorlalți? Dar, pe lângă această căutare a slavei umane, rămâne un punct asupra căruia detașarea lor se împotmolește: necreștinii se tem de moarte¹⁴⁴. Este adevărat că unii creștini împărtășesc aceeași frică datorită unui motiv asemănător: „Vreți să-i spun Milosteniei voastre de ce ne temem de moarte? *Dragostea* pentru Împărăție nu ne-a cuprins încă, iar dorința binefacerilor viitoare încă nu ne-a înflăcărat”¹⁴⁵.

Denunțând slava deșartă, Hrisostom se ridică astfel împotriva unei atitudini anti-religioase. Atunci când Dumnezeu ne cheamă pe toți la slava veșnică¹⁴⁶, sclavii slavei deșarte

¹³² *Despre feciorie*, 73, 1, SC125, p. 350, 1. 21.

¹³³ *Despre Plâns*, 2, 2, PG 47, 414 a; *La Gen.*, Omilia 1, 4, PG 53, 25 b; *La I Timotei*, Omilia 2, 4, PG 62, 676 c; *La Evrei*, Omilia 28, 4, PG 63, 197 b; *Scrisoarea* 106, PG 52, 665 b.

¹³⁴ *Lui Teodor*, Scrisoare, 5, SC 117, p. 75, 1. 48-49.

¹³⁵ *Lui Teodor*, tratat, 10, SC 117, p. 133.

¹³⁶ *La Matei*, Omilia 16, 3, PG 57, 242 d.

¹³⁷ *La psalmul*, 119, 3, PG 55, 342 d; și cf. *La Galateni*, Omilia 1, 4, PG 61, 619 b,c.

¹³⁸ *La Galateni*, Omilia 1, 4, PG 61, 619 b,c.

¹³⁹ *Opt cateheze baptismale*, 1, 36, SC 50, p. 127.

¹⁴⁰ Iată o ilustrare a acestui citat într-un pasaj de Marc-Aureliu: „În curând nu vei mai fi nimic, nicăieri; nu vei mai fi ca ființele pe care le vezi acum, ca niciunul dintre cei care trăiesc acum. Pentru că stă în natura tuturor lucrurilor de a se schimba, de a se modifica, de a se altera, pentru ca alții să se nască apoi”: *Meditații*, XII, 21; cf. și *Meditații*, XII, 5 (în întregime).

¹⁴¹ *Lui Teodore*, tratat, 15, SC 117, p. 170, 1. 32-33. Se poate vedea aceeași idee în *La Statui*, Omilia 5, 2, PG 49, 71 d; *La Romani*, Omilia 14, 6, PG 60, 532 c; *La I Coloseni*, Omilia 2, 5, PG 62, 315 b.

¹⁴² Astfel se exprimă Marc-Aureliu: *Meditații*, IV, 48, 3; X, 31, 3.

¹⁴³ *La Matei*, Omilia 9, 5, PG 57, 181 bc.

¹⁴⁴ *La Statui*, Omilia 5, 2, PG 49, 71 d.

¹⁴⁵ *Ibidem*, Omilia 5, 3, PG 49, 72 d.

¹⁴⁶ *La Efeseni*, Omilia 11, 1, PG 62, 79 d.

refuză această vocație: creștinul, în ciuda botezului său, iar necreștinul, în ciuda detașării aparente pe care o afișează¹⁴⁷. A dori să-ți satisfaci vanitatea înseamnă a înăbuși în tine iubirea lucrurilor veșnice¹⁴⁸, a căuta slava deșartă, a te priva de slava pe care ne-o acordă Domnul prin „filantropii”.

Răspunzând în final la o obiecție ridicată mai sus, vom avea o ultimă ocazie de a plasa lupta dusă de Sfântul Ioan împotriva slavei deșarte dincolo de o moralitate plată: „Dacă practicăm virtutea”, spune el, „să încercăm înainte de toate să ne atragem lauda pe care numai Dumnezeu o împărtășește, fără a ține cont de laudele făcute de oameni”¹⁴⁹. Dar cum să evităm să strălucim în ochii celorlalți, dacă vrem să rămânem fideli datoriei mărturisirii? Fără îndoială, este o întrebare eternă, care dobândește totodată un relief deosebit dacă avem grijă să o replasăm în contextul istoric. Ori, „întorcându-ne spre secolele IV și V... păgânismul și creștinismul se înfruntă pentru ultima dată, fiecare dintre ele reprezentate fiind de spirite grandioase și de mari scriitori”¹⁵⁰. Când Ioan era adolescent, puterea s-a ridicat împotriva „galileenilor”. Hrisostom face mai mult decât o singură dată aluzie la persecuția dezlănțuită de Iulian¹⁵¹, și până și Sfântul Grigore Teologul vorbește despre situația dramatică cu care s-au confruntat creștinii¹⁵². Dar în momentul în care Ioan cunoștea un adevărat succes în predicarea lui, situația s-a schimbat. Două edicte ale lui Teodosie – în iunie 391 și noiembrie 392 – au abolit cultul păgân în toată împărăția și trebuie să citim „pro templis” a lui Libaniu pentru a cunoaște sentimentele bătrânului orator în fața insultelor proferate împotriva religiei zeilor.

Creștinii sunt deci în avantaj! Într-adevăr, Hrisostom cunoaște pericolele pe care botezării trebuie să le înfrunte în contactul de zi cu zi cu păgânii¹⁵³. Dar, în același timp, îi place să vadă în aceste relații o intenție specială a lui Dumnezeu „permițând ca oamenii să trăiască unii cu ceilalți, mai ales celor buni cu cei răi pentru ca să-i aducă pe drumul propriei virtuți”¹⁵⁴. De fapt, el manifestă un real optimism în fața efectelor care ar rezulta dintr-o mărturisire autentică¹⁵⁵: „Dacă am trăi așa cum trebuie, i-am surprinde cu totul pe păgâni, chiar mai mult decât o fac cei care înfăptuiesc minuni”¹⁵⁶. Se poate spune și că nu ar mai fi niciun grec, dacă ne-am comporta ca niște creștini adevărați¹⁵⁷. Pentru a-i stimula foarte tare pe ascultătorii săi, Ioan a dus o viață conformă cu credințele lor: „Să arătăm deschis o viață

¹⁴⁷ *Despre Babila, contra lui Iulian*, 11, PG 50, 550 c.

¹⁴⁸ *La Matei*, Omilia 22, 3, PG 57, 303 a.

¹⁴⁹ *Opt cateheze baptismale* 6, 10, SC 50, p. 220.

¹⁵⁰ H.I. Marrou, *Antiohia și elenismul creștin*, în „Revista de Studii grecești” 76 (1963), p. 430. Cf și: G. Ostrogorski, *Istoria statului bizantin*, Paris, 1956, pp. 76-77: „Problema coexistenței culturii antice cu noua credință, una dintre problemele arzătoare ale evoluției culturale bizantine, trecea atunci printr-o criză acută”.

¹⁵¹ *La Matei*, Omilia 4, 1, PG 57, 41 a.

¹⁵² Iată ce-i scria în 362 fratelui său care lucra la Constantinopol ca medic și pe care Împăratul încerca să-l atragă: „Din două alternative, una se va realiza în mod cert: fie că vei rămâne un creștin autentic, așezat în funcția atât de disprețuită de creștin și având o soartă nedemnă de tine și de speranțele tale, fie că vei aspira la onoruri, fiind supus unor neajunsuri în ceea ce este mai important”, *Scrisoarea 7*, Către Cezarie.

¹⁵³ „Creștini și păgâni se întâlnesc și se înfruntă, toți deopotrivă de mândri, dar în sensuri opuse, pentru că aparțin unei metropole religioase care adăpostește totodată pe Apollonul lui Daphné și amintirile primei comunități creștine”: P. Petit, *Libanius și viața municipală a Antiohiei secolului al IV-lea d.Hr.*, Paris, 1955, p. 191. Mai departe – p. 214, autorul adaugă: „Creștinii și păgânii, locuind în Antiohia, nu sunt juxtapuși, ci foarte bine amestecați. Exemplul lui Libaniu este remarcabil: degeaba a vorbit în discursurile lui numai despre părinții săi păgâni, de strămoșii lui și de unchiul lui, căci în corespondența lui ne revelă că toată familia lui este creștină”. În același loc, p. 214, nota 10, autorul ne arată: „Dintre cei 196 de discipoli ai lui Libanius, știm sigur că 88 sunt păgâni, iar 12 creștini”.

¹⁵⁴ *Despre ispita diavolului*, Omilia 3, 2, PG 49, 266 c; cf. și *La Geneză*, Omilia 40, 4, PG 53, 374 b.

¹⁵⁵ Se poate vedea un pasaj frumos pe această temă în PG 51, 179 b, c, d; cf. și: *La I Corinteni*, Omilia 3, 5, PG 61, 29 a, b; Omilia 6, 4, PG 61, 52 d, 53 a.

¹⁵⁶ *La Matei*, Omilia 32, 7, PG 57, 387 a; Omilia 43, 5, PG 57, 464 a.

¹⁵⁷ *La I Timotei*, Omilia 10, 3, PG 62, 551 c.

nouă. Să transformăm pământul în cer. Vom arăta astfel grecilor numeroasele binefaceri de care sunt privați. Dacă ne-ar vedea că ducem într-adevăr o viață onestă, ar avea în față însuși spectacolul Împărăției cerurilor. Dacă ne-ar vedea, plini de blândețe, nepunând deloc preț pe mânie, pe dorințele necurate, pe invidie și avariție, și fiind ireproșabili pe toate planurile, ar spune: «Dacă creștinii sunt îngeri aici jos pe pământ, nu vor fi oare îngeri și după ce au îndeplinit călătoria lor acolo sus?»¹⁵⁸.

Astfel, în ciuda pericolelor slavei deșarte, Ioan nu visează să elimine slava inerentă mărturisirii, ci se străduiește să o creștineze printr-o schimbare completă de orientare, proiectând această slavă asupra Domnului Însuși: „Cum este posibil să-l slăvim pe Dumnezeu? Trăind pentru slava lui Dumnezeu și făcând viața noastră să strălucească, după cum s-a zis în altă parte: «Așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, așa încât ei să vadă faptele voastre cele bune și să slăvească pe Tatăl vostru Cel din ceruri.» (Matei 5, 16) De fapt nimic nu contribuie atât de mult la slava Stăpânului nostru decât o conduită excelentă. După cum lumina soarelui luminează cu propriile-i raze fața celor care o privesc, tot astfel și virtutea îi atrage să o contemple toți cei care o văd și incită spiritele drepte să-i aducă slavă lui Dumnezeu. De aceea, orice am face, să o facem astfel încât să-i stimulăm pe cei care ne privesc să-l slăvească pe Dumnezeu, pentru că este scris: «Orice ați face, faceți totul pentru a-l slăvi pe Dumnezeu»¹⁵⁹.

Să-i aducem slavă lui Dumnezeu! Această atitudine, esențială creștinismului autentic, ocupă un loc atât de important în opera lui Ioan încât s-ar putea crede că există o colorație specială în viziunea lui teologică: „În interiorul creștinismului fiecare credincios poate, după afinitățile secrete ale naturii sale, să pună accentul pe acel aspect al relațiilor sale care îl unesc pe om cu Dumnezeu. Unii, sensibili la puritatea Sa, la propria Lui nenorocire, propovăduiesc înainte de toate pocăința; alții, impresionați de măreția Lui, cer în primul rând adorarea, reverența. Ioan nu vrea să-I vadă decât bunătatea, nu vrea decât să aducă slavă, mulțumire. Este un punct la care se întoarce mereu în același mod, iar cuvintele care îi sunt împrumutate în momentul morții: «Slavă lui Dumnezeu în toate cele»¹⁶⁰ par să-și pună amprenta atât pe opera lui cât și pe viața lui. Nimeni nu ar putea să rezume cu mai multă fericire orientarea profundă a sufletului său»¹⁶¹.

Această recunoaștere trebuie să se mențină în momentele dificile. Sfântul Ioan extrage o astfel de convingere din profunzimile credinței sale. De fapt, în fața persecuției, ce subtilă tentație de a dobândi slava din răbdarea sa! Fără îndoială, Hrisostom nu dezvoltă în mod direct această idee, ci îndeamnă plin de înflăcărare să-L slăvim pe Dumnezeu în mijlocul unei încercări: „Trebuie să veghem cu grijă asupra unui singur punct: să înfruntăm orice încercare cu rugăciunea de mulțumire»¹⁶². Cuvintele ultime ale lui Hrisostom înaintea propriei morții, „Slavă lui Dumnezeu pentru toate”, au arătat triumful perseverenței și al răbdării lui personale. „El a murit – spune Paladie – ca un atlet victorios”.

¹⁵⁸ *La Matei*, Omilia 43, 5, PG 57, 463 c. De asemenea, ar trebui citite îndemnulurile adresate catehumenilor din *Opt cateheze baptismale*, 4, 1, 17-21, SC 50, p. 191-193.

¹⁵⁹ *Opt cateheze baptismale*, 6, 11, SC 50, p.221.

¹⁶⁰ Palladius este cel care raportează această sintagmă: *Dialoguri*, 11, PG 47, 38 d.

¹⁶¹ A. M. Malingrey, *Scrisori către Olimpiada*, SC 13, p. 82. Când face elogiul vieții monastice, Hrisostom nu uită să sublinieze că călugării trăiesc în rugăciune de mulțumire: *La Matei*, Omilia 55, PG 58, 539-550.

¹⁶² *La Ioan*, Omilia 38, 1, PG 59, 212 c. Putem să aducem în această discuție un cuvânt al lui Grigore Teologul pe care l-a scris unuia dintre prietenii săi: „Cum nu pot să nu sufăr, iată cel puțin ceea ce câștig din suferință: mă supun și aduc mulțumire lui Dumnezeu atât în dureri, cât și în bucurii”: *Scrisoarea* 36, A. Philagrius.

Acest sfat, dat la Antiohia în 391, a fost adesea repetat creștinilor din Constantinopol¹⁶³ și, chiar și alungat din funcția sa, Ioan va reveni asupra acestei idei în scrisorile sale¹⁶⁴. Iată un extras din această omilie rostită la întoarcerea din primul său exil: „Ce să spun? Ce cuvinte să rostesc? *Dumnezeu să fie binecuvântat!* Iată ce v-am spus la plecare, iată ce vă spun la întoarcere și nu am încetat să spun același lucru în timpul depărtării mele. Vă amintiți? V-am citat exemplul lui Iov și vi-l voi repeta: «Fie numele Domnului binecuvântat!» (Iov 1, 21). *Acesta este testamentul pe care vi l-am lăsat, iar azi reînnoiesc aceste rugăciuni de mulțumire: fie ca numele Domnului să fie binecuvântat întotdeauna!* Evenimentele s-au schimbat, dar rugăciunea de mulțumire rămâne aceeași. Când eram în exil, eu aduceam mulțumire și odată întors continui să aduc mulțumire... *Binecuvântat să fie Dumnezeu care a permis să fiu alungat și El să fie încă binecuvântat pentru că m-a adus înapoi în mijlocul vostru. Binecuvântat să fie Dumnezeu care a permis ca furtuna să se dezlănțuie și să fie încă binecuvântat pentru că a readus calmul. Dacă vorbesc altfel este pentru a vă învăța să-i aduceți mulțumire Domnului*”¹⁶⁵.

Opoziția dintre slava umană și cea care vine de la Dumnezeu, precum și relația dintre slava autentică și familiaritatea dumnezeiască care se traduce prin îndreptarea spre cer și rugăciunea de mulțumire de pe acest pământ, arată foarte bine că Hrisostom vede în slava deșartă nu numai un obstacol în viața morală adevărată, ci și o atitudine care minează vocația religioasă a omului. În această privință, foarte semnificativă ni se pare insistența egală pe care o folosește pentru a denunța slava umană și pentru a reaminti sarcina rugăciunii de mulțumire.

Ideea centrală a Sfântului Ioan Gură de Aur, slava deșartă, ar putea încă să fie calificată ca idee de răspântie. În numeroase ocazii, mai multe teme ale operei au apărut în relație cu slava omenească; am constatat acest lucru mai ales în cazul iubirii frățești și a polemicii împotriva necreștinilor. Altele au fost notate mai pe scurt, ca de exemplu familiaritatea dumnezeiască, detașarea de bunurile lumești și îndreptarea spre lumea de dincolo, fără a o uita pe cea a slavei adevărate, căreia îi suntem destinați după moarte, dar care de pe acest pământ îi iluminează pe copiii „filantropului” Dumnezeu. Desăvârșirea omului în univers este „slava lui Dumnezeu”, vederea prezenței lui Dumnezeu în toate. Biserica ortodoxă este „cerul pe pământ” care doxologizează:

Slavă lui Dumnezeu,
Celui ce S-a arătat
Și pe pământ a fost văzut
Și lumea a luminat!¹⁶⁶

¹⁶³ *La Evrei*, Omilia 33, 4, PG 63, 230 ab.

¹⁶⁴ *Scrisoarea 60*, PG 52, 642 a; *Scrisoarea 120*, PG 52, 675 a.

¹⁶⁵ *Scrisoare din Exil*, 1, PG 52, 439 b,c.

¹⁶⁶ *Mineiul* pe ianuarie, ziua 6, „Slavă... și acum” la Laude, Utrenia Praznicului Botezului Domnului.